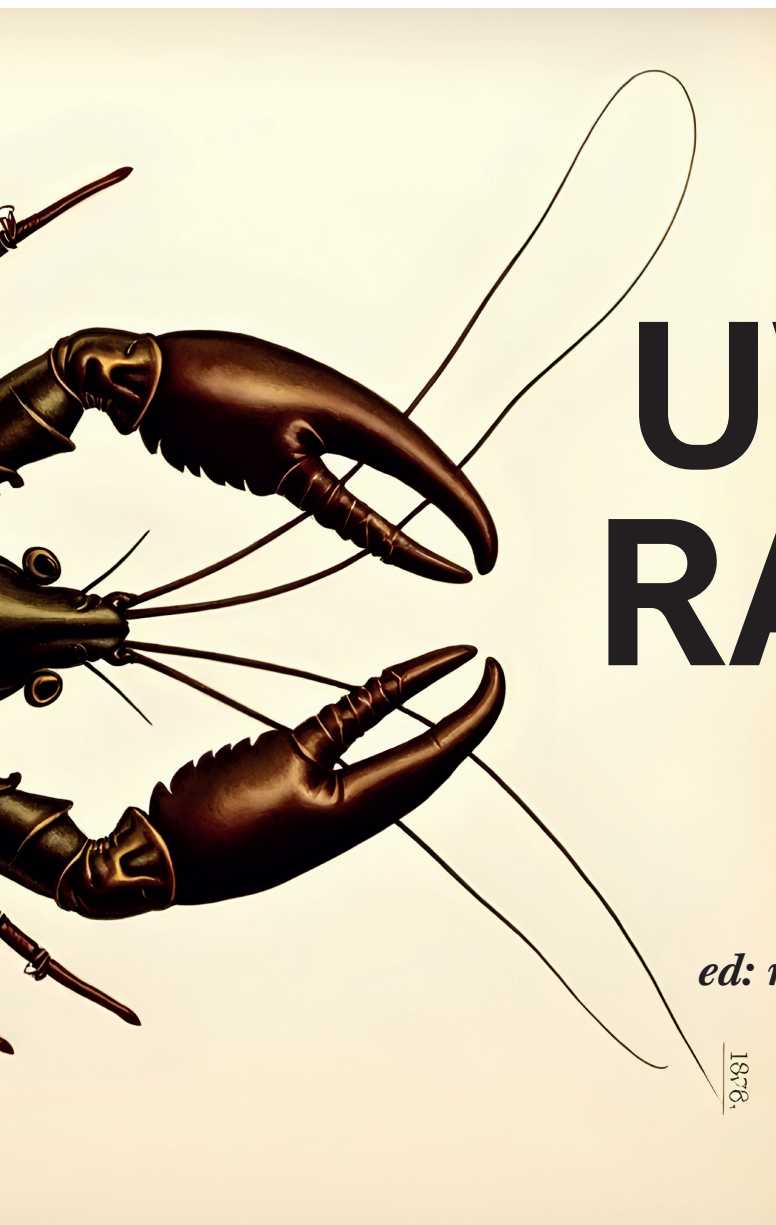
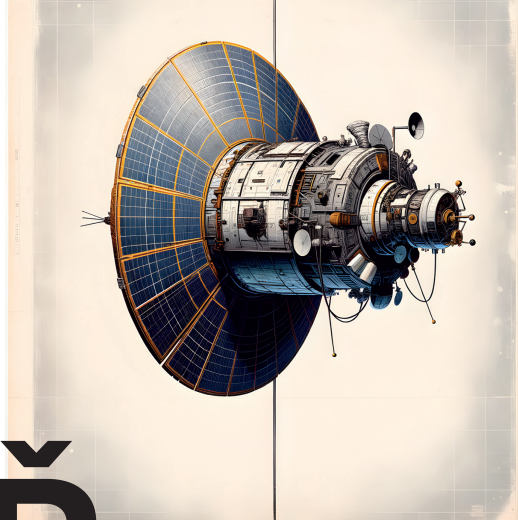

UVAŘ RAKA!

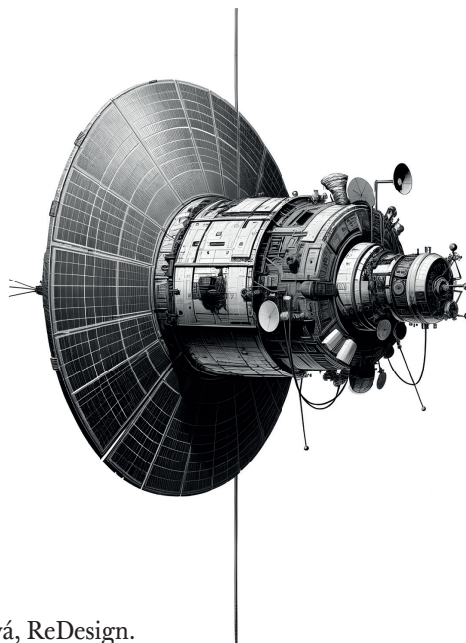
ed: morten & longin

1878.

UVAŘ RAKA!

Antologie nové české fantastiky

Editoři: Morten & Longin.

Ilustrace zhotovil a knihu graficky upravili Petr Krejzek a Anna Krejzková, ReDesign.

Jazykový redaktor: Radim Kopáč.

Korektury: Lída Böhmová.

Odpovědný redaktor: Richard Klíčník.

Technický redaktor: Milan Dorazil.

Vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha 3, www.argo.cz, roku 2025
jako svou 5691. publikaci.

Vytiskla tiskárna Finidr.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-4588-5

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod Kosmas

Sklad: V Zahradě 877, 252 62 Horoměřice

Tel.: 226 519 383

E-mail: odbyt@kosmas.cz

www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit v přátelském internetovém knihkupectví

www.kosmas.cz

Uvař raka!

I

V roce 1983, za pozdní normalizace, vyšly v Československu dvě zásadní – protože první – antologie československé sci-fi: *Lidé ze souhvězdí Lva* a *Železo přichází z hvězd* (sbírku povídek *Neviditelní zloději* z roku 1980 nepočítáme, protože strukturou nešlo o antologii). Pod oběma tituly je jako editor podepsán Vojtěch Kantor. Knihy vyšly v krásné úpravě Milana Kopřivy v Edici 13, která měla žlutý grafický skafandr a vycházela v letech 1967 až 1992. Samozřejmě, byla to pionýrská léta: po absurdně mrtvém období 70. let, kdy u nás vycházelo knižně science fiction jako šafránu, nastoupila generace mladých a inteligentních nadšenců, kteří se zasadili o to, aby se žhavý žánr v knižní podobě a ohromných nákladech dostal do rukou široké veřejnosti.

Zásadním zlomem bylo, když se do křesla šéfredaktora *Světové literatury* posadil Zdeněk Volný, který od konce 70. let prosadil do víceméně konzervativní revue do té doby podvratný žánr sci-fi. Mezi tím byla v neknižním prostoru provedena silná diverzní akce Jaroslavem Veisem a dalšími odvážnými borci, jako Ivo Železný nebo Václav Kajdoš, kteří pod pláštěm dětských časopisů (*Ohníček*, *Sedmička pionýrů*, *Pionýr*) či mainstreamových periodik (*100+1*, *Květy*, *Žápisník*, *Čtení*, *Technický magazín*) mocně podnítili v mladé generaci zájem o vědeckofantastickou literaturu. Sci-fi byla podvratná a nebezpečná. Podporovali ji intelektuálové a romantici. Totéž se dělo v *ABC* pod taktovkou Vlastislava Tomana, který tento žánr pro-

sazoval ve formě komiksů; zasadil se rovnou o takové kultovní skvosty jako *Vzpouza mozků*, *Dobrodružství Johna Cartera* nebo *Thuvie z Ptarhu*, jako libretista pak o *Příchod bohů* nebo *Kruanova dobrodružství*.

Co se vlastně odehrávalo na horizontu události na konci 70. let, kdy byla československá kultura zásadně zlomena politickými restrikcemi, namířenými zejména proti Chartě 77? Eskapismus. Únik do vnitřních světů, v nichž sci-fi hrála zásadní terapeutickou roli. Je extrémně zajímavé, že v Polsku, Jugoslávii a Sovětském svazu časopisy se zaměřením na science fiction vycházely; v Polsku vynikající *Fantastyka* (která se stala předobrazem budoucí československé *Ikarié*), v Jugoslávii *Galaksija* (vycházející již od roku 1972) a v SSSR pak *Uralský sledopyt* (ačkoli šlo o časopis se zaměřením na turistiku, podstatnou část jeho obsahu tvořily vědeckofantastické povídky).

Podle Ondřeje Neffa, autora průkopnické práce na poli stopování historie československé sci-fi *Něco je jinak* (1981), byl za tento patový stav odpovědný jediný člověk, levicový politruk Jan Kristek (paradoxně kamarád levicového spisovatele Jana Weisse, autora geniálního *Domu o tisíci patrech*), figurující na ministerstvu kultury; fungoval podobně jako trapný marxistický ideolog Vítězslav Rzounek, vedoucí katedry české literatury Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, odpovědný za umlčení řady nepohodlných literátů a vědců i za cenzorské zásahy do české literatury v 70. a 80. letech minulého století. Kristek jako žába na prameni bránil průniku fantastiky do našeho

kulturního prostředí, neboť dle jeho názoru sci-fi ztělesňovala podvrtné buržoazní tendence, zcela v protikladu k ideálům nadšeného budovatelství nových lidí a ždanovskému kánonu socialistického realismu (obdobně nenáviděl populární rodokapsy, rozruhy a foglarovky či Burroughsova Tarzana nebo Mayova Vinnetoua). Tento normalizátor určoval ráz zdejšího kulturního života a s chutí i žlučí svými pákami reguloval, co je dobré a co ne pro zdravý vývoj socialistické společnosti, směřující k naplnění zvráceného utopického cíle jménem komunismus.

Bylo to paradoxní vzhledem k faktu, že už v roce 1962 Adolf Hoffmeister sestavil první československou antologii západních vědeckofantastických povídek *Labyrint*, na niž o pět let později navázal Vladimír Svoboda podobně výtvarně koncipovanou knihou *Tunel do pozítří*, graficky zpracovanou Liborem Fárou. Obě tyto knihy se za normalizace staly vyhledávaným kultem. Naše hypotéza je, že šlo o jednu z prvních antologií vědeckofantastického žánru na světě vůbec. Obě knihy byly impozantní svým velkorysým formátem, který umožnil posunout fantastiku do téměř artistního levelu, což podpořilo i množství kvalitních ilustrací československých výtvarných umělců (Mikuláš Medek, Adriena Šimotová, Josef Istler, Zdenek Seydl nebo Jan Kotík); jistě i v důsledku toho, že oba ty experimentální projekty vznikly jako gesamtkunstwerk přesně v duchu nadějných a optimistických 60. let. Jenže pak přišlo utažení šroubu: v devětašedesátém začali Čechoslováci bít pendrek a udávat Čechoslováky – a v prosinci 1970 začala naplno normalizace.

II

Pracovní název *Sciřstická cvičení*, který jsme tomuto projektu vetkli, byl inspirován kultovní knihou francouzského postsurrealisty a literárního experi-

mentátora Raymonda Queneaua *Stylistická cvičení* (1947), kde autor na základě jedné krátké, bazální povídky rozvinul devětašedesát variací v různých stylech. Pod jedním názvem: „Polední špička na lince S.“ Tato metoda se nám zdála vhodná pro otestování stavu současné české fantastiky. Jak se tedy žánr posunul za čtyřicet let od vydání dvou výše zmíněných antologií ze třiaosmdesátého roku? Existuje nějaké literární hnutí, podobně jako byla na konci 60. let nová vlna? Nebo o generaci později cyberpunk? Či o další generaci později new-weird? Nechme tuto otázku otevřenou. Protože nevíme, co nás ještě může v oblasti sci-fi literatury překvapit. Jsou to synergická pole, kde kultura ve vzájemných interakcích s realitou vytváří vertiga a neočekávané zvraty, které v důsledku většinou přinášejí nové podněty.

Podívejme se na to z následujícího úhlu: Česká sci-fi je poměrně mladá záležitost. Kromě ojedinělých prvorepublikových pastišť amerického objevu literární sci-fi à la Hugo Gernsback či budovatelských fantastik typu Vladimíra Babuly z 50. let nezrodila naše literární scéna žádný homogenní styl. Ale měli jsme Jana Weisse a Karla Čapka. Kromě již zprofanovaného termínu robot (který ovšem vymyslel Karlův bratr Josef) jsme neměli čím přispět. Karel Čapek byl autorem nevědomé sci-fi. Jeho vizionářské hry a romány *R. U. R.*, *Krakatit*, *Věc Makropulos* nebo *Válka s mloky* byly v podstatě solitéry v jinak konzervativně-liberálním prostředí vzácně demokratické první republiky, která však svým naturelem jen napodobovala Ameriku a byvší Rakousko-Uhersko. Čapek znal zcela jistě levičového H. G. Wellse, obdivovatele Sovětského svazu (autora rozhovorů s Leninem a Stalinem nebo knihy *Rusko v mlze*), ale nikoli americký měsíčník *Amazing Stories*, který byl synonymem pro

literární směr nového žánru scientific-fiction, jež českoslovenští intelektuálové pohrdlivě nazývali brakem (tento termín pocházel z deformovaného německého výrazu pro podřadné věci: drek, šunt, zgap, nedodělek neboli zmetek). Sci-fi literatura zůstávala pod touto „klatbou“ po celou první republiku, byla vnímána jako něco, co stojí mimo vysokou literaturu. Tento status trval až do 60. let, kdy se vynořily romány jako *Návrat z ráje* Čestmíra Vejdělky (1961) nebo kultovní trilogie Ludvíka Součka *Cesta slepých ptáků* (1964, 1967, 1968).

V Československu nebyl na utopie čas. Masarykova první republika byla sama pozitivistickou, poloautoritářskou utopií. Čtenáři měli slabost spíš pro dobrodružství, lacinou romantiku, na odbyt šly westerny, cliftonky nebo sharkovky – pulp přístupnějšího druhu. V Československu vycházely na jedné straně ryze intelektuální avantgardní revue levicového ražení, jako *RED* nebo *Host*, na druhé straně pak rodokapsy s trampskou tematikou, ale nic takového jako Gernsbackovy pulpy, nahlížející do budoucnosti, a nejen té literární. Proč? Jde o zápecnictví, intelektuální lenost, strach z novosti, z neznáma? Ani Masaryk, ani Gottwald nečetli vědeckou fantastiku; zatímco Hitler si obliboval Karla Maye a Edgara Rice Burroughse, a Stalin miloval grotesky Charlieho Chaplina. Bylo tu ještě, pravda, třetí ohnisko: Protektorát. Bez něj by nevznikly *Rychlé šípy*, techno-verneovská, z dnešního pohledu dieselpunková sága *Kapitán Nemo* v knihách J. M. Trosky, o hloupých národoveckých románech grafomana Vládi Zíky (vlastním jménem Vladimíra Watzkeho) ani nemluvě. Čeští čtenáři byli ale opatrní a konzervativní, a proto u nás sci-fi neměla na různých ustláno.

Existovalo zcela jiné paradigma. Hygiena, disciplína, moderní červená knihovna, sport, tužení

těla, motorismus a dálnice, emotivně směřované dobrodružství, anglosasofilie, obdiv k davu, který hrůzně vykvétl pod hlavičkou komunismu a národního socialismu po rozpadu starých řádů, z důvodu nové společenské nerovnosti jako nějaký trifid. Baťa sekal cvičky jako Ford automobily. Lidé se uchýlovali k různým nadějím. Chodili do kina (jako v Americe), do divadla (jako v Rakousku-Uhersku), na spiritistické seance, do kostelů nových církví, do sokola i velmi tradičně do kadlubů haškovských hospod. Velice signifikantním prvkem se staly moderní spolky přátel žehu, spjaté s egyptsky monumentálními prvorepublikovými stavbami krematorií od vynikajících československých architektů – a mající popularitu dodnes. Je s podivem, že sci-fi v takovém kvasu nezakořenilo. Vždyť Zamjatinova utopie *My*, vydaná prvně anglicky v roce 1924, vyšla v překladu do češtiny již v roce 1927 (Lidová knihovna Aventina); ovšem o adaptaci téhle novely, kterou pořídil Vojtěch Jasný pro německou televizi (1981), nemá téměř nikdo ani tušení.

Toliko k cihlám, na nichž se stavěla československá sci-fi. Žánr u nás definovali solitéři. Vědecká fantastika tady nikdy neměla masový impakt jako v Americe. Vládla dichotomie vysoce konzervativní společnosti a revolučního modernismu v prostředí zvyklém na pohodlnou porobu a na staré biedermeierovsko-hobití manýry. Češi jsou námořníci bez moře. S rozpadem Rakouska-Uherska je ztratili, proto tradičně otravují jako hmyz Jadran. Jde o veliký komplex, stesk po ztraceném. Nazvěme to třeba „chorvatským syndromem“. Málem jsme moře měli po první světové válce, kdy se neoficiálně jednalo o malou koloniální provincii (původně německou) jménem Togo; tuto utopickou vizi nám ale v samotném počátku típly Francie s Anglií jako předobraz budoucí mnichovské zrady. Posléze Češi

přišli o další kolonii jménem Zakarpatská Rus, kam Československo investovalo nesmírně peněz, a za komunismu pak také o futuristický projekt podzemní rychlodráhy do Chorvatska.

Touha po modrém moři, touha po hvězdách! V tom tkví nádherný paradox. Češi jsou při zemi, Slováci na horách. Slovenská sci-fi moc neexistuje, tam zůstaly krásné pohádky a úleva od Maďarů a Čecho-Moravanů. Žádný komplex zde nevidíme, naopak: Jsme bratři a sestry a chápeme, že psaní sci-fi bylo v daných časech na Slovensku irelevantní. Juraj Jakubisko zachytil osud tohoto území ve filmech *Tisícročná včela* nebo *Sedím na konári a je mi dobre* velmi jasně. Češi ale radši toužili po moři a po hvězdách. Nechali si od Sovětů vzít Zakarpatskou Rus, téměř vytěžít uran, ukrajinské a bělogvardějské uprchlíky již po roce 1945 zatknout a popravit, vymlátit kostely a zámky, vycvičit Revoluční gardy, co rabovaly, znásilňovaly a kradly v Sudetech. Závistivá lůza, lidová kariéristé; mnozí z nich poté byli mohutně odměněni: buď šibenicí, anebo sochou. Kdo z nich měl čas a možnost číst Gernsbackovy *Amazing Stories*? Budoucnost byla zatraceně jiná. Byla reálná. Nastoupila děsivá (auto)cenzura.

Jak tak Češi hleděli kvůli nedostatku moře ke hvězdám, vytvořili skromné družice (například Magion, který asi létá jako smetl dodnes), inovace a observatoře, a v týmu s dalšími vědci mají proto zaslužené renomé. Ti z nich, kdo jezdili na kongresy do zahraničí jako kasta vyšších vědoucích cestovatelů, dost pravděpodobně a v některých případech zcela jistě, přivezli s sebou zpět do domoviny krásné časopisy a knihy z žánru fantastiky a pak začali věc, v rámci mírného pokroku v mezích zákona, z různých důvodů opatrně propagovat. Vnitřní odboj. Ne otevřený, nýbrž ryze místní. Jako typicky československy odvážné filmy, často s při-

dechem černého humoru, jako jsou *Člověk z prvního století*, *Spadla z oblohy*, *Upír z Feratu*, *Pane, vy jste vdova*, *Žabíl jsem Einsteina*, *pánové*, *Blbec z Xeenemünde*, *Konec srpna v hotelu Ozón*, *Ikarie XB1*, *Žít vstanu a opařím se čajem*, *Robot Emil*, *Což takhle dát si špenát*, *Kybernetická babička* anebo *Krakatit*.

Češi ani Slováci ale nevytvořili *Sexmisi*. Proč? Hoví si v pohádkách a taškařicích, a to dost krásných, je jim to vlastní. V jakýchsi utopiích z tradice, řečeno s Hloupým Honzou nebo Jánošíkem. České fantasy jsou v současnosti u nás stohy (zřejmě suplují červenou knihovnu). Vyrůstající obliba fantasy, ale také dystopií, temných detektivek a hororů je možná dobově příznačná. Nevíra v budoucnost, nebo dokonce lhostejnost k ní. Z minulosti si leckdo vydobne cosi, co ji znetvoří a přetaví v plastelínovou současnobudoucnost; to je kuriózní, ale doufejme, že neškodné a sezónní. Víze jsou velice důležité. Něco jako dopravní značky.

III

Nuže, o čem mluví tato antologie? Jak jsme přestřeli: základem byla experimentální hra se záměrem otestovat současnou českou sci-fi. Výzvu vzalo více autorů, než jsme čekali. Za to jsme rádi. Tato antologie je sumářem povídek celkem padesáti tvůrců různých generací. Je vidět myšlenkový rozptyl v pojetí toho, jak se sci-fi literatura v současnosti mění. Jaká je tedy současná česká fantastika?

Na jaře roku 2021 jsme se nad tématem sešli v pražské Botanické zahradě. Shodou zvláštních okolností došlo v řeči i na kapelu Alphaville, která formovala naše mládí. Šlo o desku, která se jmenovala *Strange Atractor*. Vlivem okolního hluku se nám toto slovní spojení deformovalo do názvu „Podivný traktor“, a nás napadlo oslovit různé autory, kteří by na základě předem daných názvů napsali krátké

povídky. Anglicky short-stories. Na první pohled hračka, na druhý zatroleně těžký úkol. V jakémkoli žánru. A to je zajímavé: William Shakespeare (pokud vůbec existoval), jak známo, nepsal krátké povídky. Kdo s tím začal? Šlo o důsledek průmyslové revoluce, kde v denním tisku vycházely krátké povídky s ohledem na omezený počet znaků? Nebo o experimentální rozmary, které psal Poe, Kafka, Leacock nebo Woody Allen? Hic sunt leones. Názvy jsme vytvářeli s vědomím slovní hry.

Zajímalo nás, jak se s touto hrou kdo vypořádá, kdo odpadne a kdo přijme svoji kartu. Názvy jako „Želvičky paní Květy“, „Pomsta kulhavé jeptišky“, „Pád na Fomalhaut“, „Pomezí soubojů dvou pater-nosterů“, „Kočí chaosu“, „Ladislav Klíma v Osvěti-mi“, „LGBT Robots“, „Kaírkáre se vrací“ vznikaly jako sci-fi-dada-koláže bez jakékoli logiky, záměrem bylo infikovat autory a jejich fantazii, aby v zdánlivě nesmyslných názvech objevili vlastní literární útvary ve formě krátkých textů s přesně vymezeným rozsahem. „Uvařit raka“ byl název, který jsme zadali jako úplně první – Ladislavu Szalaiovi, mistru short-stories. Název se pak proměnil v titul celé antologie. Co vlastně znamená uvařit raka? Rak je vzácná věc! Ulovit jej není úplně snadné. Je to podobné jako se škeblí: uvnitř je perla, anebo nic. Díky utopistickým atompunkovým projektům došlo k extrémním šerednostem: přehrady, zblbnutí lidí, transporty do pekel. Dvě globální války. Následně kontaminace řek i lidských myslí. Na obyčejné řece si dneska ani nezabruslíš, ani nevezmeš do ruky raka.

Proč tedy tento divný název pro antologii povídek autorů nejmladší, střední i nejstarší generace české sci-fi? Rak je tuzemský koryš, který je na vyměnění. Je vzácný jako šafrán. Dříve obýval zcela normálně české potoky či rybníky, dnes probouzí environmentální smutek. Už si jej prostě stěží kde

ulovíte, a pokud ano, dostanete pokutu nejméně tisícovku. Ve starých českých kuchařkách se tento klepetnatý živočich nicméně vyskytoval jako zcela normální potravina, podobně jako buržoazní artyčoky, šnečí ocásky či slavičí jazýčky. Nuže, to je podstata našeho záměru, který možná dosti bizarně zaštiťuje právě titul této antologie: *Uvař raka*. Rak je v tomto smyslu symbolem něčeho, co je už téměř ztraceno. Berme to tedy jako velkou výzvu. Opět vzkřísit velkou sílu, velkou porci imaginace, bez níž by fantastická literatura nemohla existovat.

Takže: *Uvařme ho!*

P. S.

Polívka z raků

Uvař raky, ocásky a klepítka olámej, a ze skořápek udělej račí máslo; pak máslo vytlač, skořápky dej do hrnce, nalej na ně petruželové vody a nech je vařit; usmaž několik kousků žemličky, utluč ji v moždíři s několika tvrdými žloutky, dej to do polívky a nech ji ještě povařit; načež polívku proced', zapraž ji bledou jíškou, dej do ní kousek račího másla, trochu květu, trochu zelené petružele, a vlej ji do mísy na svítek z raků. Tento pak udělej následovně: Utri kousek račího másla, vraz do něho dvě celá vejce a dva žloutky, dej k tomu půl ostrouhané, ve smetaně namočené žemličky, trochu květu, trochu soli, trochu drobně rozkrájené zelené petružele, pak ty račí ocásky a klepítka na nudličky rozkrájené, dobře to promíchej, namaž čistý šat máslem, vylož na něj pěkný věneček ze zelené petružele a z račích klepítek, vlej do něho tu míchaninku, zavaž to volně a nech to v té račí polívce hodinu vařit; potom to dej do mísy a nalej na to tu připravenou polívku.

(Magdaleny Dobromily Rettigové Domáci kuchařka čili Snadno pochopitelné a prozkoumané poučení, kterak se masité i postní pokrmy všeho druhu nechutnějším způsobem vaří, pekou a zadělávají: kterak se rozmanité moučné a ovocné lahůdky, zavařeniny atd. připravují, kterak se tabule nejnovějším způsobem pokrývají, kromě mnohých jiných užitečných a v domácnosti nevyhnutelně potřebných věcí, Jaroslav Pospíšil, Praha 1895, s. 276)

P. P. S.

Antologie je věnována Ladislavu Szalaiovi a Evě Hauserové – jako pocta za nesmírnou emanaci imaginace v české fantastice.

Krátký úvod o vaření raků a pečení povídek

Science fiction byla od počátku považována za experimentální literaturu. Byla novým žánrem, což je experiment sám o sobě, popisovala věci, které zatím neexistují, a nakonec – vyvinula se z časopisů o experimentech s elektrotechnikou, jež vydával na počátku 20. století ve Spojených státech amerických Hugo Gernsback.

Také pro krátkou povídku platí, že je nejlepším prostředím pro literární experiment. Jistě, můžete pojmut jako experiment celý román, ale tam mnohem víc riskujete. Mezi velkými světovými romány najdeme takové, které mají navodit intenzivní pocit žluté barvy, takové, které jsou psány jednou větou, romány poskládané z rozstříhaných a slepených kusů textu, ale na každý takový jistě připadají tony pokusů, které zapadly, nebo ani nebyly nikdy publikovány. U povídky si můžete dovolit skoro cokoli, a to i formálně. Vzpomínám například na povídku Michaila Puchova (ano, kdysi jsme ještě s chutí četli kdekerou sovětskou sci-fi) „Palindrom antisvěta“. Uprostřed textu prolétne kosmická loď do antisvěta, a druhá polovina povídky je zrcadlovým odrazem té první, včetně pořadí slov. A dává to smysl.

Není proto divu, že takový experimentální počín jako *Uvař raka* je založen na krátké, ba dokonce velmi krátké povídce. A že jich většina odpovídá žánru science fiction. I vznik těchto povídek byl vlastně takovým palindromem. Obvykle spisovatel napíše příběh a nakonec mu dá název. Editori této knihy postupovali opačně: Nabídli, či dokonce přidělili autorům názvy, a ty pak inspirovaly pisatele k příběhům. Výsledek je důkazem, že kreativní mysl limity nevnáší, právě naopak.

Také v Československu 80. let, kdy došlo k nevídanému rozmachu sci-fi, to byly povídky a nikoli romány, v nichž žánr vzkvétal. Delší celky naopak často zklamávaly, vzpomeňme na rozpaky nad sci-fi pokusy Vladimíra Párala, nad pomalu se vlekloucími romány Karla Blažka, Ludmily Freiové, Václava Kličky, Zdeňka Volného a vlastně i pozdního Josefa Nešvadby. Jména jako Souček, Foustka, Velinský či Vejdělek pak byla vzácnými anomáliemi.

Ačkoli se těžiště české prózy jako celku v posledních desetiletích přesunulo k románu, pořád jako by čekání na velký český román nekončilo. Proč? Protože jsme nějakým způsobem pořád národem povídkářů. Táhne se to s námi už dlouho. Asi nejslavnější český román minulého století je vlastně dlouhou sérií epizod o tom, jak jeden úředně označený blb mermomocí narukoval do první světové války a pokusil se nelidské mašinérii kontrovat lidským rozměrem. Těžko by někdo dovedl celého *Švejka* převyprávět jako příběh ve zkratce. Ale každý si vzpomene na některou z jeho scén. Také nedokončené romány Franze Kafky, toho druhého nejdůležitějšího zdejšího psavce první poloviny 20. století, pojednávají zcela odlišným způsobem o „člověku v soukolí“. Ale to nejlepší, co Kafka napsal, byly povídky.

I dnešní čeští spisovatelé jsou až příliš často spíše „storkaři“ než romanopisci. Proč? Pro odpověď stačí na chvíli zavřít oči a zaposlouchat se. Slyšíte šumění vln? Jistěže ne. Patříme mezi patnáct států ze čtyřiceti sedmi zemí Evropy, které moře nemají. Pocit moře, té rozlehlosti, rytmičnosti, bohatosti, otevřenosti a drtivé mohutnosti, se nemůže nepřenést do duše národa. My tyto atributy postrádáme. A tak jsme odsouzení k nevelkým řečkám, rybníkům a – povídkám. Žádný div, že Milan Kundera, největší tuzemský zvěstovatel románovosti, musel tuto suchozem opustit a usadit se ve Francii.

Velké romány jsou podle Kundery vždy inteligentnější než jejich autoři. Český autor chce nad svým dílem mít navrch, a proto povídkáři. Kundera rovněž říká, že umění románu přišlo na svět jako ozvěna božího smíchu. Říkejte to někomu v nejateističtější zemi Evropy.

Nermuťme se ale. Jestliže se pod dlažbou skrývá pláž – a my bychom na tomto místě mohli říci mořská pláž –, můžeme stejně tak absenci románu vnímat pozitivně. Je-li pro Kunderu román spojený s příchodem novověku, pak povídka je spjata s příchodem moderní doby. A krátká povídka s dobou postmoderní. Letopočet už není udržitelné označovat zkratkou A. D., jako Anno Domini. Nové tisíciletí budiž doplňováno zkratkou ADHD. Všichni dnes žijeme s poruchou pozornosti. Edgar Allan Poe definoval povídku jako text, který lze přečíst na jedno posezení. Mikropovídka je potom text, který si přečtete za jedno posezení na WC, za jednu jízdu metrem, během vykouření jedné cigarety. Text taktovaný v rytmu, který právě žijeme.

I vaření raka je dnes vyprázdněnou parabolou. Nikdo nemá čas čekat, až se voda v kotli začne vařit.

A to je dobře pro raky i mikropovídky.

Po přeletu černých labutí

Už to vypadalo, že sci-fi umře, protože nebude o čem v dokonalém světě psát. Nastal konec dějin a teď už vše půjde od dobrého k ještě lepšímu. Zádumčivě jsem přepisoval verneovky. Co jiného mi zbývalo, benzin do motoru mého psaní se jmenuje nasranost, a vcelku nebylo nad čím se nasírat tak, aby stálo za to, pustit se do něčeho tak šíleně nezáživného, jako je tukání do klávesnice.

Pak přiletěly černé labutě a nasranost se stala každodenní normou.

Nemyslím, že to každý takhle prožívá a že všichni, kdo píší, používají stejné palivo. Lidi fakt píší o sto šest, a je to dobře. Říká se, že není publikum, že se přestává číst. Nejspíš je to pitomost. Jen sci-fi a fantasy titulů vychází statisticky pět set ročně, určitě se ty knížky nevyvázejí na skládku. Sci-fi už dávno přestala být mužská doména, už dávno neplatí, že její typický čtenář je šestnáctiletý masturbující student trpící akné. Objevují se nová autorská jména. Jsou sci-fi prodejny-speciálky, ale i velká kamenná knihkupectví mají zvláštní oddělení pro naše šílenosti, včetně komiksu a her. To je všechno skvělé a mám z toho radost.

Jaký je největší autorův problém, když pomineme maličkost, tedy napsání díla? Takzvané prorazit. V nové době už není těžké najít nakladatele. Dřív to bylo prakticky nemožné. Když tedy tvrdím, že to není těžké, pak vycházím ze srovnání s poměry v minulosti, a to sahá až do klasických dob. Ve *Ztracených iluzích* popisuje Honoré de Balzac útrapy literárního adepta, trvá to deset let, než prorazí. Dnes to fakt jde rychleji. Prorážku urychluje i počin, jako je tento. Antologie *Uvař raka* je trampolína, na které si mohou zaskákat i naprostí nováčci.

Na tomto místě je třeba podumat o volnosti a svázanosti.

Určitě nemá smysl bavit se o žánru a jeho parametrech, naprosto se odvolávám na apokryfní výrok přičítaný (určitě neprávem) Louisi Armstrongovi, že kdo se pídí po tom, co je to jazz, nikdy nemůže jazz pochopit. To, co píšeme, je odvázanost, hlavně od reality, v lepším případě od konvence. Dejte si pod prdel raketu a odpalte ji, to je sci-fi. Ale nějaký

řád taky musí být. Je tu stanovený zadáním: Longin s Mortenem projekt vymysleli tak, že stanovili názvy, každý autor si mohl vybrat a podle názvu napsal povídku. Laskavý (zpravidla nelaskavý) čtenář pak posoudí, zdali vznikl blábol na názvu nezávislý, anebo zda se podařilo vyvolat vibraci mezi podnětem a výsledkem. Jako když cinkne ladička a vlivem tónu pukne sklenka. Je to náročná výzva, přijímal jsem ji s pokorou a kázní.

Celé to původně vzniklo na internetu, konkrétně na facebooku. V tom taky vidím velkou příležitost, a moc bych si přál, aby ta skupina fungovala dál. Pro autora je to nová zkušenost: zveřejní text a odezva je okamžitá. Nevím ale, jestli je to nutně dobrá zkušenost. Aby z toho nebyl instagram, kam lidi posílají fotky s očekáváním, jaká asi získá nejvíc lajků. Uvidíme. Instagram se z toho doufám nestane, napsat short story je přece jenom něco sakra jiného než cvaknout fotku mobilem. Ještě jednou – uvidíme.

Skončím u technologií. Facebook je nepochybně technická entita. Počítače tuplem. Píše se dnes jinak, než se psalo na mechanickém stroji, a úplně jinak, když po papíře jezdila tužka, neřku-li husí brk. Slovo je dnes levnější, chce se mi napsat lacinější, však je těch psaných slov násobně víc než kdykoli jindy. Netvrdím, že je to jenom chyba. Vždycky jde nakonec o to, zdali to slovo vykřísne ve čtenářově mysli jiskru úžasu, jestli vyvolá ozvěnu. Dopředu se to nikdy neví. Vždycky se to musí zkusit, zas a znova.

Tady máte knížku, kde jsme to zkoušeli: staří matadoři i čerstvé síly. A jestli se ukáže, že naše geniální křesadla ve vás, čtenářích, vůbec nic nevyvolala, tak je to tím, že máte tupé, zabedněné mozky a není vám pomoci.

Haj hou!

Hodina raků

Povídky, které máte před sebou, mají společný jmenovatel: jsou ryze scifistické. Od Ondřeje Neffa, Jaroslava Veise přes Evu Hauserovou až k novým jménům mladých autorek a autorů. Povídky zosobňují živou tradici odvážně otevřených sci-fi konstrukcí, které poukazují na různá témata ve vědecké fantastice: hrátky s časem, oživlé stroje, hříčky s alternativní historií, satirické metafory, dystopická fantasmata či podivné fantazijní světy znásilňované novými technologiemi. Hodina raků začíná. Věnujte jí pozornost.

Ondřej Neff

Uvař raka!

„Jste pan Rak?“

„No, ano. Jaroslav Rak. Proč se ptáte?“

„Nesu příkaz uvařit raka. Půjdete se mnou.“

„Kam, proboha?“

„K hrnci, samozřejmě. Jak by vás mohli uvařit bez hrnce? Jak říká staré přísloví, není hrnce, není varu. A naopak.“

„Co vás to napadlo?“

„Neslyšel jste, že nesu příkaz?“

„To přece nic neznamená! Kdyby vám dali příkaz, abyste vyskočil z okna, udělal byste to?“

„Samozřejmě, pane Raku. Jenže já takový příkaz nemám. Nesu příkaz uvařit raka. Tak pojdte.“

„Počkejte jenom, abych se oblékl.“

„To nemusíte.“

„Mám jít jen tak, v teplákách a tričku?“

„Chcete se nechat uvařit v kabátě? Jen pojdte, jak jste, nalehko. Usnadní vám to přípravy.“

„Co se to tu děje, táto?“

„Nic, mámo. Jenom tady pán přinesl příkaz, tak musím jít. Vrať se do kuchyně.“

„Jaký příkaz?“

„Neptej se, mámo, a raději mi podej kabát.“

„Tak přece kabát? Varoval jsem vás.“

„Když se přípravy protáhnou, mám naději, že se nedorozumění vysvětlí. Tak běž pro kabát, mámo.“

„Já chci vysvětlení hned. Co to máte za lejtro?“

„Příkaz. Do vlastních rukou. Do rukou vašeho muže, madam.“

„Nemáme před sebou žádná tajemství. Járo, s pravdou ven.“

„Chtějí uvařit raka, Jituš.“
„Proč se tak kysele tváříš? Ať si uvaří, co chtějí! Proč tu ten člověk otravuje?“
„Copak to nechápeš? Já jsem Rak.“
„Prokrindapána, máš pravdu, Járo. Jsi Rak. Jsme spolu jednadvacet let a já na tebe myslím jako na Járu a ne na Raka. Pane, a Rakovejch se příkaz netýká? Jako že uvař rakovou...“
„Ne, paní. Příkaz zní uvař raka.“
„Chápejte, my máme společné vlastnictví manželů, advokát říkal, že to souvisí s právní odpovědností...“
„Co sem pleteš advokáta, mámo?“
„Musím být opatrná. Obětovala jsem ti mládí a krásu...“
„No, krásu...“
„Co tím chceš říct, no, krásu? Slyšel jste to, pane?“
„Jsem tu od toho, abych předával příkazy. Neposlouchám.“
„Vy chlapi jste všichni stejný, držíte spolu proti ženskéjm. Každá z nás je světica, rozumíte? Světica. Chlap přivede rodinu do neštěstí a ženská to odskáče.“
„Co to povídáš, Jituš? Do jakýho neštěstí jsem tě uvedl?“
„Uvařej tě, a já tu zůstanu sama. Padesátka na krku. Co si počnu?“
„Měli bychom jít, pane Raku. Voda v hrnci už jaksí bublá. Při dnešní ceně energií...“
„Už jsem se rozhodla, půjdu s Járou.“
„Asi by to nebylo vhodné, madam. Chápete, že budou vašeho manžela vařit?“
„Mě budete něco povídat o vaření. Uvařili byste ho špatně. Kde máte ten hrnec?“
„Lokalizace hrnce není v mé kompetenci, vážená paní. Jsem doručitel příkazu.“
„Snad to bude v tom lejstru napsané. Dejte to sem. A ty si pospěš a vem ten kabát, voda nesmí vystydnout. Mě budete poučovat o vaření!“
Jaroslav Rak odchází pro kabát, Jitka Raková přebírá příkaz z rukou doručitele a čte. Když dočte, volá do předsíně:
„Járo, pocem. Povídám, pocem, Járo.“
„Mám si vzít i šálu? Venku je zima.“
„Nech bejt šálu. Pocem. Přečti si to lejstro. Tady není napsáno uvař raka. Tady stojí uvař draka. Co jste to sem přines, člověče? Jen si to přečtěte.“
„Máte pravdu. Je tu uvař draka. Řekli mi do mobilu uvař raka...“

„Slyšel jste to blbě! Řekli vám uvaž draka!“

„Poslali mě ale na tuto adresu. Nemůže to být mýlka. Oni se přece nikdy nemýlí.“

Vrací se Jaroslav Rak oblečený v kabátu, šálu nese v ruce. Zřízenec znovu a znovu čte obsah lejstra. Ve tváři má zmatek, po chvíli ho vystřídá úleva vyjádřená úsměvem.

„Oni se opravdu nemýlí. Adresa sedí. A já...“

Vítězně mává papírem.

„Nemýlí se! Adresa je správná a já jsem Drak, jmenuju se Vilém Drak, to je moje jméno! Jenom s tím uvazováním musí být omyl.“

„Kdepak, žádná mýlka. Měl jste pravdu, oni se nemýlí a poslali vás správně. Jsem soudně pověřený vazač a uvazovač.“

„Jejda, to se mi ulevilo. Takže sedí úplně všechno.“

„Taky mám radost. Ještě že jsi na to nedorozumění přišla, Jituško. Příkaz je správný, doručovací adresa také. Všechno se vysvětlilo.“

„Kde bys byl, Járo, beze mě?“

„Uvařenej, Jituško. Tak pojďme, pane Drak, čas nečeká a příkaz je příkaz.“

Soudně pověřený uvazovač Jaroslav Rak oběsil Viléma Draka na své šále nedaleko kotle s vroucí vodou. Šlo od něho příjemné teplo. To je dobře. Není nic horšího než se nechat oběsit se studenýma nohama. A tahle povídka má ambici mít šťastný konec.

Hoši, jděte na sever

(Hommage à Ray Bradbury)

Vydali se na západ, se sluncem v zádech, to je chytré, protože slunce nesvítí do ksichtu. Měli s sebou všechno, co je zapotřebí k nastolení harmonického řádu. Pod křídly letounů jim visely hrozny samonaváděcích střel, v pumovnicích nevyčerpatelné kazety s tříštivými kuličkami a jejich plamenomety, umístěné jak na přídi, tak na zádi letounů, dokázaly pokrýt sektor v úhlu pětáctýřiceti stupňů s dosahem až na obzor.

Postupovali rychle. Plamenomety v pravidelných intervalech chrlily plasmu a stromy a keře se v jejím žáru roztékaly, tvořily potůčky a ty se slévaly a tekutina houstla do kašovité hmoty a ta se pak usazovala v údolích, takže vznikla celá jezera, ze kterých stoupala smrdutá pára.

„Takhle svinskou planetu jsem ještě nežral,“ smál se tomu Pepa a ostatní se taky smáli a přikyvovali, že taky takhle svinskou planetu nežrali.

Jižním směrem to bylo jiné. Plamenomety by se neuživily, nebyly tu žádné stromy ani keře, jen nekonečná pláň, po které se potulovala pitomá, úplně zbytečná zvířata a nad nimi kroužila hejna hloupě pokřikujících ptáků. Ke slovu přišly šipky samonaváděčky. Vždycky to jen syklo, šipka kmitla před okem, a hned na to se pod letounem ve smrtelných křečích zmítalo blbé zvíře a směšně hrabalo nohama. Chytré to byly šipky, snadno se trefovaly i do těch nejmenších ptáčků, a to pak se tělíčko rozprsklo a šipka letěla dál, někdy postupně nabrala ptáčků víc, jednou Ruda napočítal šest zásahů, tak chytré šipky to byly!

„Viděli jste někdy tak blbý hovada,“ divil se Ruda, „je to snad baví, nechat se zabíjet!“ Jeho vtip všechny rozesmál, však to byli všichni smíškové.

Největší legraci zažili, když se obrátili k východu. Tam už nebyly lesy ani neviděli žádné tvory s šesti nohama a dvojítymi ocasy. Bez jakéhokoli řádu tu byly rozesety domky z křehkého materiálu, připomínajícího porcelán. Úplně pitomé stavbičky, žádná stěna nebyla rovná, všude samé věžičky a mostky, a mezi tím se mihotaly postavičky zachumlané do křiklavě barevných hadříků. Nejdřív mávaly letounům vstříc, a když první tříštivé

kuličky dopadly a porcelánové domky pukaly v rázových vlnách výbuchů a měnily se v prach promísený s krví, takže na zem dopadaly vazké šarlatové slzy, pak už jen prchaly všemi směry a každý byl marný, protože kuliček bylo víc než dost, stačily na pět takových planet, jako je tahle.

Srandovní to byla podívaná, a nejvíc se řehtal Franta, on byl od založení veselá kopa.

„Ty maj kliku, že jsme je našli,“ hýkal smíchem, „kdo by chtěl v těch krabicích z porcelánu žít!“

Ještě před polednem byli hotovi. Při obědě přemýšleli co dál. Oknem viděli černou stěnu dýmu z hořícího pralesa, v dalším směru pláň posetou bílými kostrami, rozklad masa probíhal na téhle svinské planetě rychle, a přímo pod nimi jezero krve, z něhož trčely porcelánové střepy.

Byl čas podumat co dál.

„Hoši, jděte na sever,“ řekl jim kapitán.

„Proč kurva zrovna na sever?“ podivili se.

„Protože tam jste ještě nebyli!“ řekl kapitán, a všichni se pak smáli, protože to byl nejlepší fór dne.

NORTH

